

tonat etc. direm *Quin URC que gasta!*» (BDLC IX, 339).

AlcM, sense adonar-se de la relació entre *urc* i *urt* (*aurt*) considera *urc* 'altivesa, orgull', 'vigor, força' com a mot d'origen diferent: declara «incerta» la seva etimologia, però pensa que possiblement fos extret d'*orgull* (pron. *urgul*) «que hauria estat interpretat com a compost d'un radical *urg* (= *urc*) i un sufix *-ull*». Una derivació per aquest procés era ben poc possible, no cal dir-ho; altrament, el paral·lelisme entre els sentits que consignava *AlcM* a *aburt* (*hurt*) com a 'èmfasi, vigor', 'orgull, presumpció' i a *urc* com a 'altivesa, orgull', 'vigor, força' no deixava dubtes que les dues formes estiguessin emparentades. Encara més, la presència d'*urc* al costat d'*urt* no és gaire sorprenent en català (cf. dial. *càvet* al costat de *càvec*, *codonyac* al costat de *codonyat*, *atzucat* al costat de *atzucac*, el bal. *suts* per *sucs*, *fots* per *focs*), i l'evolució semàntica que suggereix l'article d'*AlcM* per a *aburt* (*hurt*) com 'envestida' (ant.), 'èmfasi, vigor', 'orgull, presumpció' sembla natural. És ben possible, d'altra banda, que l'especialització del sentit d'*urc* com a 'orgull' en algunes bandes es degués a la influència d'*orgull* (pron. *ur*).

¹ Notem que un escriptor de l'època de la Renaixença usa en aquest sentit una variant *urp*: «com ara el de la mítica y de la històrica que tant se'n disputan la essència, abdós inseguibles certament en tot son *urp*» (*Jochs Florals*, 1888, *DAG*).

URCA, mena d'embarcació antiga, pres del francès *hourque*, d'origen germànic, probablement del neerl. med. *bulke*. □ 1.ª doc.: *hurca*, 1550.¹

En un escrit d'aquest any d'Eivissa hom diu que «se pertí lo S. Vicari Luis de Vigo, en companya del bisbe de M.^a y altres ab una *hurca* de Carlos de Buso» (Macabich, *Sta. M. La Major Cròn.*, 26). L'inclouen OPou, *TbPu.*, 1575, 68 («*Vrca*: holcas, -adis»), *DTO*. 1670 («*Urca*, vaixell del mar: holcas, -adis») i Lacav. 1696 («*Vrca*, espècie de nau rodona: Vrca navis»); segons *Gr. Enc. Cat.* s. v. aquesta embarcació tenia el buc molt ample i la popa arrodonida. Lab. 1840 la descriu com «espècie de fragata de càrrega o construïda a propòsit per a ella, encara que no té tanta eslora com la de guerra».

En castellà es documenta des del 2.ⁿ quart S. xv, en port. c. 1500 en la *Cròn. de Resende*. En francès hi ha exs. del S. xv: *bulke* en Monstrelet (m. 1453), *burque* en Philippe de Comynes, *hourque* (la forma moderna) en Ant. de Conflans (c. 1520): aquest parla de les *hourques* d'Holanda, Zelanda i Brabante (Jal, 835), Comynes de *burques d'Allemagne* i *burques de Hollande*, Monstrelet parla de l'*bulke* del rei d'Anglaterra. En neerl. med. *bulke* (neerl. *bulk*), i en anglès *bulk*, documentat ja des de c. l'any 1000; relacionats amb el b.-al. med. *holke* i *holk*, a.-al. ant. *holche*, *hülk*. Segons Kluge i altres els mots germànics procedeixen del baix llatí *holcas*, *hulcas* (cf. el citat per OPou, *TbPu.*, el vocabulari nàutic del qual ve de Lazarus Bayfius), i allí del gr. *ὄλκας* 'remolc' (derivat de *ἐλκεν* 'tirar alguna cosa'). L'anàlisi de la documenta-

ció fa concloure JCorom. que en francès el mot deu ser d'origen germànic, probablement del neerl. mediev. (vegeu *DCEC/DECH* s. v.).

¹ *DAG*. posa *urca* 'nau' amb interrogació, seguit de la data 1371; evidentment cita de JMarch, *Dic. rim.*, on apareix *hurcha* sense que sapiguem si pugui ser el nostre mot.

Urceiforme, V. *orça* *Urcella*, V. *orxella* *Urcèol*, *urcèola*, *urceolat*, V. *orça*

URÇOL, m. 'mussol, granet que surt a la vora d'una parpella', amb cast. *orzuelo*, fr. mj. *orgeol* (a. 1538, mod. *orgelet*) prové del ll. HÖRDEÖLUS id., pròpiament 'granet d'ordi', diminutiu d'HÖRDEUM 'ordi'. □ 1.ª doc.: 1507, Busa-Nebr. «*ursol* que neix en l'ull: ordeolum».¹

Però després no inclouen *urçol* els diccionaris del Principat (*DTO.*, Lacav. 1696, Belv. 1805, Lab. 1840) ni els de València (CRos, Sanelo, Escrig, 1851): ja hi deuria haver perdut la seva vitalitat enfront de la seva variant *mussol* (infra). Avui té plena vitalitat a les Balears (inclòs en Moll, *Vocab. Mall.-Cast.* s. v.); segons *AlcM* es diu *ursól* a Eiv. i Men. («*orsol* o *ursol*: orzuelo», ja en *Dicc. Men.* de Febrer i Cardona, començ S. XIX), *usól* a Ciutadella,² alterat en *usól* a Mall. (1840, *DFgra.* «*uxol* ---, granet en uys», *uxol* en Amengual i en Forteza, *Gram.*, p. 83). Continua, a més, al Rosselló: *ALF*, 1648 registra *ursól* a Ribesaltes, Arles i Cotlliure);³ JCorom. té anotada una variant *bursól* a Àreu (Vall Ferrera), 1933, al costat de *musól* a Tor i Farrera; *AlcM* dona *gusol* a Sanet (comarca de Dènia), sense transcripció fonètica. Apareix canviat en *ull sol* a l'Alguer (BDLC XII, 268).

³ El tractament fonètic *ɲ* > *ç* rera *ɾ*, normal en castellà (cf. cast. ant. *orçuelo*, i mossàrab *ruçál* per influència de la morfologia àrab, Simonet s. v.), no ho és en català (cf. *esmorzar ADMORDIARE*). Sembla que havent-se perdut, de bona hora, la consciència d'una relació amb HORDEUM (que va donar *ordi* en català amb un tractament retardat o per alguna influència mig-sàvia, veg. *ORDI*), el reflex d'HORDEOLUS es va confondre amb *orçol* (ant.) 'gerro' (derivat d'ŪRCĒUS 'gerra', 'olla'), ben documentat en els textos antics des de 1100 (*ORÇA*). Una tal confusió no ens ha de sorprendre gens en el cas del mot que ens interessa, com sigui que aquest per raons diverses (encreuaments o contaminacions, ús infantil, o ús afectiu relacionat amb supersticions⁴ i per etimologia popular) va experimentar canvis de tota mena pertot. Limitant-nos al català, de moment, mirem l'esmentada forma algueresa *ull sol*, que sembla ser un antic **ulçol* (< *urçol*) analitzat com *ull sol*; el mall. *uixol* segons tots indicis sembla ser alteració de la variant *uçol* per la influència de *uixol* [*usól*] 'mena de parany' (ja documentat en document bal. de 1391) procedent de **USTIOLUM* (*UIX*). Si algú dubta d'aquesta interpretació fixi's en què el reflex antic d'aquest darrer mot llatí vulgar en castellà, *uçuelo*, fou canviat, per un procés a l'enrevés, en *orçuelo* per l'efecte de *orçuelo* < HORDEOLUS (vegeu *UIX*, i